

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

ստանձնել և տարածել նյութը ցանկացած մեդիայով կամ կրիչով
մեղադրվել կամ օգտագործել առկա նյութը առեղծվելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՀԱՅԿԱՆԵՐ ԲՈՒՆՈՒՆԵՐԿԼՈՒՅԵՐ!

ՅԱԿՈՒ ՅԱԿՈՒԵԱՆ
ՅԵՂԱՓՈՒԱԿԱՆ

ԲԵՄ

ՀԱՅԿԱՆԵՐ
ԲՈՒՆՈՒՆԵՐԿԼՈՒՅԵՐ
1921

Հոգե քարտի չի 4000

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՄԻՈՅԷՔԻ

891.99

Հ-17

ՅԱԿՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՍՅՈՒԳՎԱԾ Է 1861 թ.

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԲԵՄ

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

ԱԿՈՐ ԱԿՈԼՅԱՆ

РЕВОЛЮЦИОННАЯ ЭСТРАДА

Государственное издательство

1922

4000
28319
40007

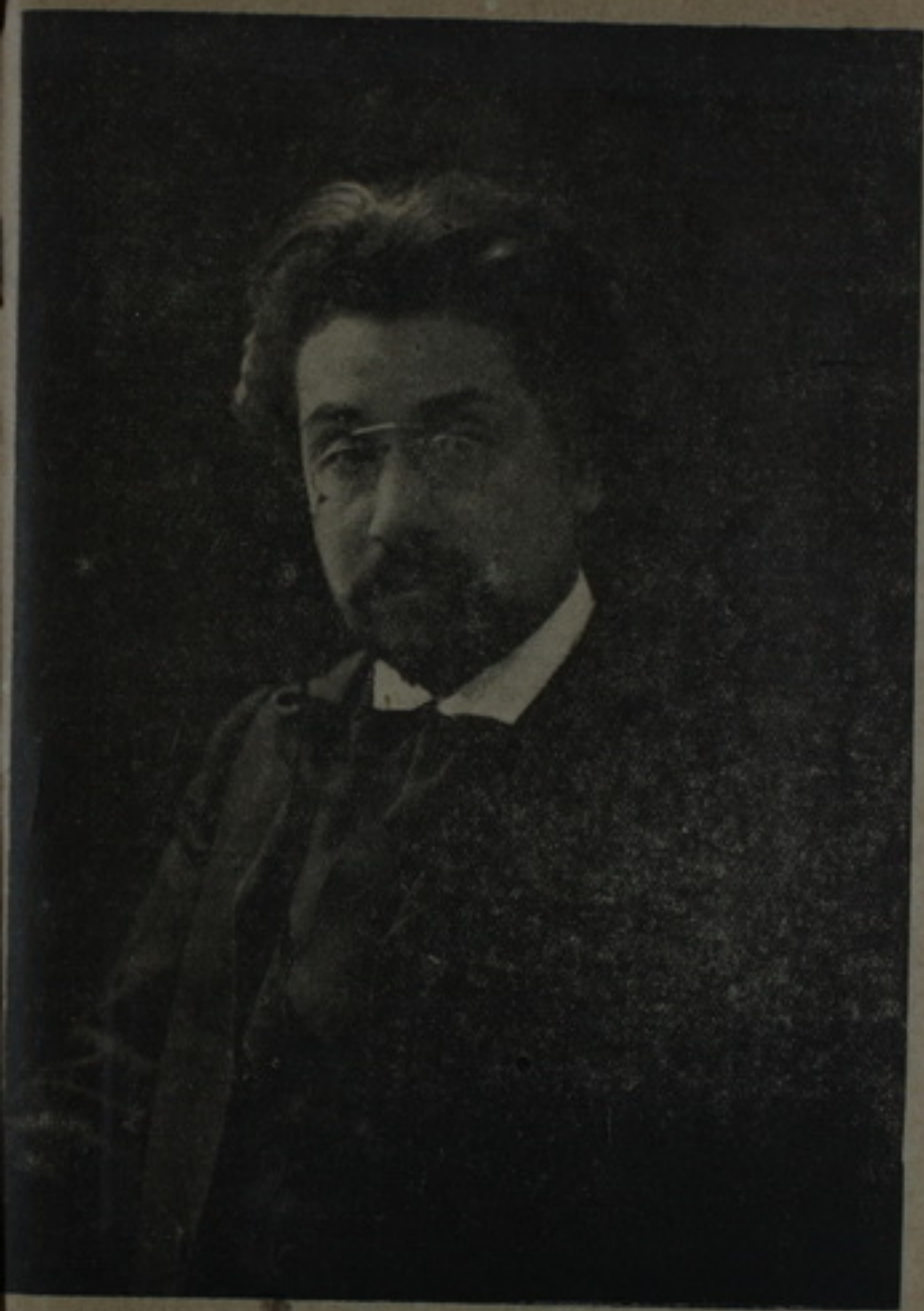
ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Բանասիրական ակումբի ծագման հետ միասին մեծ պահանջ է զգացւում պրօլետարական պօէզիայի հատուածներէ՝ բեմից արտասանելու համար:

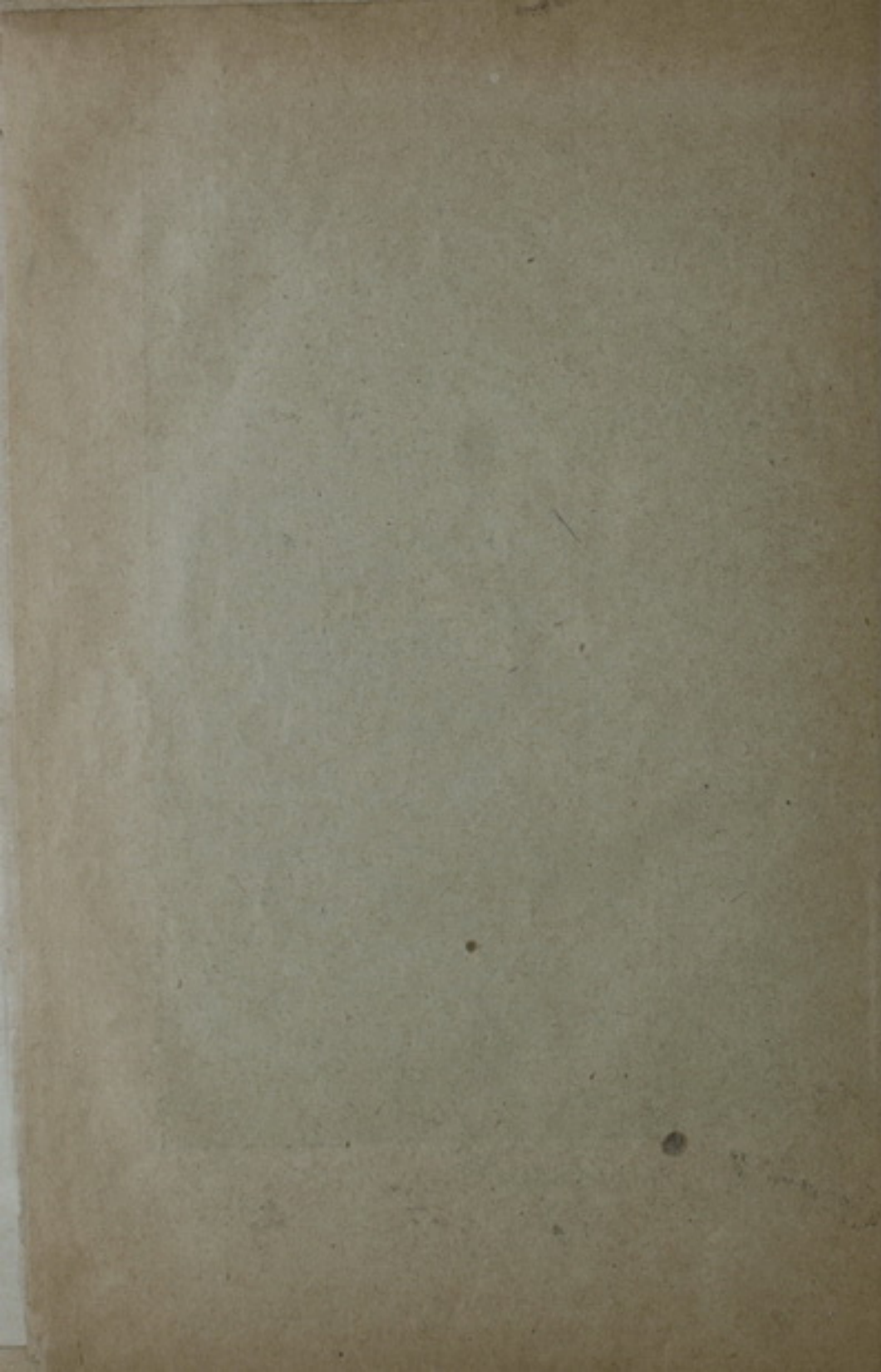
Լոյս քնծայելով այս ժողովածուն, մենք ձգտել ենք համեստ շափով լրացնել այդ պակասը և անսահման ուրախ կը լինենք, եթէ գէթ մասամբ հասած լինենք մեր նպատակին:

Յ. Յակոբեան

Քիֆլիս, 1922 թ.

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տեսել ես, ընկեր, ալեկոծումը
աճեց ովկիանի,

Ուր երկու ալիք շարժուն սարի պէս
իրար են վազում,

Իրար են վազում փրփուրը բերնին
յովազի նման

Ու յսխորատալով, զարնւում, փշրւում
աւազի նման...

Իսկ երբ անցնում է վրէժի բոպէն—
յուզումը փայլի,

Տեսել ես ինչպէս հանգստանում է
հսկան ջրերի,

Մեղմանում է նա... մանուկի նման
ժպտում է ալիք,

Ալիքի միջից մի երգ աննման,
Ծփալով մեղմիկ—
Շոյում լսելիք ..

Լսել ես, ընկեր, ըմբոստ երկնքում
կոչը որոտի,

Որ դղրդում է որպէս մի պայթիւն
մեծ թնդանօթի.

Տեսել ես, ինչպէս ամպերի կրծքին
կայծակը զիգ-զագ

Իր լիզն է մխում փութկոտ, շեշտակի
 ու ցնցում աշխարհ.
 Կամ ինչպէս թափով ծառս-ծառս է լինում
 ցատկոտ փոթորիկ,
 Հսկայ ծառերին չոքէ-չոք անում—
 դարձնում խաղալիք,
 Մինչ որ տեղում է հեղեղը վայրագ
 և ինչպէս փրկանք՝
 Ծանր երկունքից ազատում աշխարհ.
 Բնութիւնը յաղթ ժողովում է ապա
 պայծառ արեգին—
 Որպէս պատասխան շար արհաւիրքին...

Լսել ես, ընկեր, ծննդականի ճիշդ
 յուսահատ,
 Որ գալարւելով, արդանդի՝ ցաւից
 պոռայ անընդհատ...
 Վիրաւոր ընկած այն էգ առիւծն է
 այնպէս մոնչում,
 Երկունքի ժամին մեծ ազատութեան
 օգնութեան կանչում.
 Կեանքի և մահու պայքարը մղող
 այն մայրն է տանջւող...
 Իսկ երբ հասնում է յուսոյ բախտաւոր
 ժամը փրկաւէտ,
 Տեսել ես ինչպէս այդ խորհրդաւոր
 վեհ պայթումից յետ,
 Մի վսեմ, խաղաղ մայրական ժպիտ,
 որպէս վառ յակինթ,

Փայլում է նրա արնոտ շուրթերում —
դէմքը զարդարում:

Այդպէս էր ահա և այն վեհ ժամին
Յեղափոխութեան,

երբ որ բաղխւեցին իրար հակառակ
երկու ախոյեան.

Ալիքի նման խուլ մռնչացին
երկու հօր ոյժ,

Աշխարհը ցնցւեց... ու եղան կործան
կարգերը վատոյժ.

Վայրագ հեղեղին, շանթ ու փոթորկին
Հետեւեց թափով հեղեղ ցնծութեան,

երկունքի միջից մանուկը ծնւեց
Մեծ ազատութեան.

Ընկեր իմ, բնկեր, ահա մանուկը
Յեղափոխութեան.

Փորձութեան ժամին երգւիր կրճքովդ
սաշտպանել նրան:

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԻՆ

Կանգնել եմ ահա պատկերի առաջ,
Դիտում եմ նրա դժերը դէմքի.
Սա հանճար է մի, թէ՞ զօրավար քաջ,
Որ պաշտամունքը դարձաւ ամենքի:

Գանգը լեռն է լերկ, անհաս ու հպարտ,
Ճակատը անհաշտ—կռիւների դաշտ—
Քոր աչքերի մէջ այրող անապատ,
Անողոր իրա հրով կռապաշտ:

Նայում է հեզնոտ անցած աշխարհին
Եւ կարծես ծաղրում հին բուրժուային.
—Որքան էլ ուզես վեր կենալ նորից՝
Դատապարտւած ես մահւան ախօրից:

ՄԱՐԳԱՐԷ ԵՄ ԵՍ...

Մարգարէ եմ ես...

Եւ զգօն հոգուս աչքով սրտտես
Թափանցում եմ խուլ հեռաւոր վայրեր
Եւ երկրագնդիս անսահման ծայրեր:

Տեսնում եմ ինչպէս երկու ախոյեան —
Թշնամի ոյժեր իրար դէմ ելած՝
Կատաղի թափով իրար կխոյան,
Որ տիրեն կեանքին, կամ ընկնեն մեռած:

Մի տեղ բուրժուան, որպէս հիւծւած կին,
Կուզէ յետ խելի իր փառքը նախկին.
Պատնէշի այս կողմ քահէլ կոմսունար
Կուում է նոր կեանք կոելու համար:

Եւ հեղեղի պէս արիւնն է հոսում,
Ոչոր չի ժխտում կուի զազափար.
Տարերքն են ճշում, լեռները խօսում
— Էլ վերադարձի չկայ ճանապարհ:

Եւ դեռ կուում է Հերոսութիւնը
Դահլճների դէմ — Աշխարհակալի,

Փողոց է իջել Արդարութիւնը,
Իր դասն է վարում յամառ, տիտանի:

Մարգարէ եմ ես... տեսնում եմ ինչպէս
Դարերով ճնշւած. ստրուկն արթնացած
Տիրել է ուղում աշխարհին համայն,
Ու պիտի տիրի... Հալան է նրան:

ԱԻԵՏԵԱՅ ԵՐԿՐԻՆ

Այսօրից յետոյ մենք միայն մի տեղ
 Ունինք սրբատեղ.
 — Կարմիր Պետրոգրադ և Մոսկվան շքեղ.
 Սրանք են ահա, որ պիտի լինին
 Մեր Մեծ Հայրենիք,
 Մեր ծնողները և մեր ընտանիք:

Մոսկվա — Պետրոգրադ, դուք մեր ազրիւրը
 Ոգևորութեան,
 Մեր որոնումի օրրանն առաջին,
 Կայանք վերջին.
 Առաջապահ գունդ, հրդեհի ջահեր,
 Յեղափոխութեան,
 Մենք շատ ենք կուել՝ ու գեռ չենք հասել
 Ձեր թափ ու շնչին:

Ողջոյն Պետրոգրադ և միշտ հրաշունչ
 Անպարտ Մոսկվային —
 Իրենց շուրջերով, արւարձաններով,
 Ողջոյն աշխարհիս երկու Հսկային —
 Իրենց զիւղերով, դաշտավայրերով
 Միշտ թարմ ու կանաչ,
 Այ հերոսների արիւնով ներկւած:

Ես՝ ուխտաւորս գալիս եմ այցի
 Ձեր սուրբ վայրերին,
 Ուր հաղաքների արիւնը հոսեց
 Կոմսունարների.
 Գալիս եմ այցի... ինչպէս բրիտոնեան
 Տանջւած դարերի,
 Որ կերթար ուխտի Կատակումբերին,
 Ինչպէս արարը անծայր ու կիզող
 Անապատների,
 Որ կերթայ այցի իրենց՝ սրբերի,
 Փեղամբարների դամբարաններին.

Հեռու Կովկասի հեռածայրերից,
 Միլիոն սրտերի բաբախումներից
 Ծաղկեփունջ հիւսած՝ իմ ուղին բացի,
 Կարմիր Պետրոգրադ և այլ Մոսկվային—
 Յեղափոխական երկու Հսկային—
 Գալիս եմ այցի...

ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻՆ

Աչքերդ կապոյտ եթերի նման
 Եւ հողիդ շուշան, —
 Սիրտդ խորունկ ծով, ազնիւ, աննման,
 Ընկեր Շահումեան:
 Ձայնդ 'գանգակի վահմ մի զօղանջ
 Թափանցել զիտէր
 Եւ ողորել շեշտովն իր սքանչ
 Վհատած սրտեր:
 Քօսքդ չէր լոկ խօսք, այլ պատգամ հօր.
 Կայծակնող Պու վառ,
 Թշնամիներդ գեռ մինչեւ այսօր
 Քեզնից դողահար:
 Դու հօ շմեռար, նորից կեանք առար
 Եւ յաղթ քո մահով
 Ծլեց ու աճեց մի նոր դադարիար,
 Սփռեց աշխարհով:
 Մահդ խթանող ցնցեց շատերին
 Մեր կուս շարքերում,
 Օ՛, եւ ու մի տես քո մարտիկներին
 Կուխ դաշտերում:
 Քայլում են ահա հաղար հաղարով —
 Քո ճանապարհով,
 Եւ երգում քո տեղ վրէժդ լուծել —
 Դէ՛հ, գնան բարով...

ՄԵՌԱՆ՝ ԶԿՈՐԱՆ

Ինչպիսի հերոս ընկերներ մեռան,
 Մեռան՝ չկորան...
 Կրակն էր ցալառում նրանց աչք-ուներից,
 Շանթը՝ շրթունքից,
 Երբ խօսում էին ծով ամբոխի մէջ
 Վիշա ու կարիքից.
 Վրէժի, ցասման հրով բորբոքւած՝
 Նրանք բեմ եղան
 Եւ բեմը գարձաւ արիւնով ներկւած՝
 Զոհերի սեղան.
 Ինչպիսի հերոս ընկերներ մեռան...

Այսօր՝ բանտերում, վաղը՝ արսորում,
 Միւս օր կախաղան
 Հանելու համար, դահիճը դաժան
 Կացինն էր սրում.
 Բայց հերոսների շուրթերից սեղմւած
 Նղովք չէր լսում,
 Բաժակն են ըմպում Վերածնութեան
 Սիւներին կախւած,
 Ու հիմնը երգում Յեղափոխութեան՝
 Հպարտ – չյաղթւած.
 Ինչպիսի հերոս ընկերներ մեռան...

Հէյ, ազատութեան անպարտ զինւորներ,
 Դուք որ անխռով,
 Ներկեցիք փողոց ու գործարաններ
 Ձեր տաք արիւնով,
 Նոյն վայրում այսօր ջահիլ ջիւաններ
 Ըմբոստ շարքերով
 Ձեր գովքն են անում... ձեր թափւած արեամբ
 Սնում, ամբանում...
 Եւ անմահներից երգւում են անւամբ
 Ու հպարտանում,
 Որ դուք, յիշաւի, սպառնով, վեհութեամբ
 Ձեր գործը տարաք՝
 Մեռաք՝ չկորսաք:

ՔՍԱՆ - ՎԵՑ ԷԻՆ...

Քսան - վեց էին...

Նրանք ամենքն էլ՝ ջահել ու եռուն,
 Նրանք ամենքն էլ նորաշունչ զարուն —
 Փնջած մեխակներ — քսան - վեց ընկեր:

Կուի էր զարկել

Անզղների դէմ Քսան - վեցն այն.

Եւ անհաւատար ու զիւցազնական

Այն մեծ կուի մէջ գերի նա ընկել:

Ու մի առաւօտ,

Երբ աստղերը կաթ գեռ չէին հանգել՝

Ախշա - Կայմաջի դաշտում աւազատ

Վեհ Քսան - վեցին բերին կրակել:

Երկու - երկու շարք

Արձանի նման կանգնել են նրանք.

Գունատ ու հպարտ, լուռ են, չեն խօսում,

Արհամարհանքով մահին սպասում...

— Կացէք մի վայրկեան, —

Յանկարծ որոտաց սե զահիճներին

Ընկերն Շահումեան.

Երջանիկ ենք մենք, որ հիմա կրնկենք
Երազած մահով ջահել ու վայել—

Կոմմունարներին.

Բայց լաւ իմացէք, որ հենց իսկ վաղը
Ձեզ սպասում է խայտառակ մահը—

Վայել շներին..

Մենք այդ լաւ գիտենք...

Երեբայ մի ձայն... ու շանցաւ վայրկեան՝

Գնդացիւրներից Քսան-վեցն այն

Հնձած արտի պէս կող-կողի բնկան...

Գնացքը յետ գնաց...

Մինչ Քսան-վեցը իրարու գրկած՝

Աղջա-Կայմայի աւազոտ գողում

Սմեն լուսածէզ Կոմմունարների

Հիմն են երգում...

40007

28319

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

Գալիս են, գալիս... նայէք այն ձորին,
 վերջ չկայ ծայրին,
 Գալիս են նրանք սև կմախքների ծով գլուխներով,
 Գալիս, փրփրըրում բիւր ալիքների
 հառաչանքներով:
 Նրանց բիբերը կախաղանների
 շւանից պայթած՝
 Նրանց կրծքերը համազարկերից
 ծակոտւած, ջարդւած՝
 Մէկի բերանից դեռ թարմ արիւնը
 կաթ-կաթ ծորալիս,
 Միւսի ճակատին վէրքի բերանը սև սևին տալիս —
 գալիս են, գալիս...
 Գալիս են նրանք և ամպերի պէս
 կուտակուում. դիզուում,
 վրէժ են ուզում...
 Նրանց բողոքից դահիճների գէժ
 քարերն են յուզում:
 Ահեղի նրանց որոտումներից
 ցնցում է երկինք.
 Հողմը նոր դադրած թևերն է պարզում —
 գուժում փոթորիկ,
 Զգայուն ծովը թափով երազում —
 իններորդ ալիք.
 Եւ մթնոլորտում ցասկոտ հրդեհի
 կայծը բորբոքում,
 Հզօր, փիթխարի, անխուսափելի
 վրէժը կոպուում...

Պ Ա Ն Ա Կ Ը

Թո՛ղ կորչին ոգիք լքուն, վարանոտ,
 Ես կանգուն եմ դեռ իմ դիրքի վրայ
 Եւ ինչպէ՛ս պահակ մինչ լոյս առաւօտ
 Պիտի հսկեմ վէս բարձունքը նորա:

Եւ եթէ յանկարծ թշնամին կեանքիս
 Մթին անկիւնից մահադաւ լարի՝
 Ոչինչ... կմեռնեմ ժպիտը դէմքիս—
 Նշան հաւատոյ գալիք յաղթ օրի:

Իմ յետքից կը գայ մի առողջ սերունդ—
 Ուժեղ և հպարտ իր նախորդներից,
 Փորձի մէջ բովւած մարտիկների գունդ—
 Դիրքը թշնամուց կփրկի նորից:

Եւ ստեղծագործ ոգևորութեամբ
 Ինչ որ կիսաւարտ մնաց մեր օրից՝
 Կտայ լրացում վեհ գիտակցութեամբ.
 Ողջճյն ձեզ, եղբայրք, ձեր նախորդներից:

ԱՄԲՈՒՆ — ԻՄ ԱՇԽԱՐՔԸ

Որքան էլ ուզեմ ձգտել դէպի ձեզ,
 Վեհապանձ սարեր,
 Ու փարւել մաքուր ձեր ձիւնեայ կրճքին,
 Որքան ուզեմ ես
 Սլանալ վեր, վեր,
 Արծիւի նման հպարտ սաւառնել՝
 Էլի՛ չեմ կարող, կուսական լեռներ,
 Երկիրը թողնել,
 Որ խարխափում է կեղտ ու մուրի մէջ,
 Տառապում անվերջ.
 Եւ ես կարիքի աշխարքն եմ քնտրում —
 Ծնշւած ու լքւած,
 Ուր վիշտ ու զրկանքն իրար հետ զրկւած՝
 Մի եկք են փնտրում,

Եւ դուք, վառ աստղեր,
 Որքան էլ զիւթող,
 Սիրտը պարուրող լինի ձեր հմայք,
 Որքան էլ գերէք հոգիս երազող
 Ու ինձ երկնային տանէք ձեր աշխարք՝
 Դարձեալ չեմ կարող.
 Կապւած եմ կամայ իմ մայր հողի հետ.
 Յար ու յարատե ամբոխի լացը,
 Յաւ ու կսկիծը

Ինձ կոչ են անում, թէ՛ արի. պօէտ,
 Մեր վիշտը լացիր,
 Մեզ ընկեր դարձիր:

Օ, ինչպէս քաղցր է երկինք վերանալ,
 Վիշտ, հոգս մոռանալ,

Լուսնի փայլի մէջ լողալ, սաւառնել,
 Աստղերը գրկել,

Բայց և անողոր իրականութեան
 Ուրականը ու,
 Սրպէս մի ժանտ գէ,

Մարմնացած ըմբոստ բողոքի նման —
 Տալիս է հրաման.

Իջիր երազոտ երկնային դահից
 Կեանքին մօտնալու,

Նրան երգ ունիս, վերք ունիս տալու:

Ու պիտի իջնեմ... ամբոխից փախ տալ
 Դժւար է, դժւար.

Հողիս ձուլւած է նրա հողու մէջ,

Զղերս կապւած նրա ջրերին,
 Մի սյլ ճանապարհ

Գոյութիւն շունի երբէք ինձ համար:

Եւ որքան զիւթող լինի ձեր հմայք,
 Երկինք ու աստղեր,

Կայ մի քրահալի, կարիքի աշխարհ
 Ծնւած ու լքւած՝
 Նրան եմ ընտրում,

Այնտեղ վիշտ, զրկանք իրար հետ գրկւած՝
 Մի ելք են փնտրում...

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՐ ԳԸ

Մի երգ գիտեմ ես աննման —
 Հզօր մուրճի թափի նման,
 Որոտի պէս հատու, խրոխտ
 Մի երգ գիտեմ ես աննման:

Ծնւել է նա մութ հանքերի
 Մետաղակուռ երակներից
 Ու ձայն առել քլունգների
 Ցասկոտ ու շեշտ հուր-զարկերից:

Մնունդ առել, ջիղ ու արիւն՝
 Բանուկ, ուժեղ բազուկներից.
 Գործարանը խանդ ու աւիւն
 Ծնչել նրան իր ժխորից:

Հմայք ունի երգս այնպէս,
 Հոգսի ժամին թէ որ երգես՝
 Թախիծ ու վիշտ կշքանայ —
 Լքւած հոգուն նեցուկ է նա:

Հէյ, իմ երգը միշտ աննման —
 Հզօր մուրճի թափի նման,
 Որոտի պէս հատու, խրոխտ —
 Մի երգ գիտեմ ես աննման:

ԼՈՒՍԱԲԱՑԻՆ

Նորից եկայ այցելութեան
Գործարանի պարիսպներին,
Երկաթակուռ այն շէնքերին,
Որոնք մի օր շունչ տւեցին իմ երգերին:

Ահա մտայ նրա շէմքով —
Ինձ ողջունեց արթուն սուլիչ.
Մեքենաներն ուրախացած
Ու խենթացած՝ արձակեցին երկաթէ ճիչ:

Իրար անցան ճախարակներ,
Փիր փոկերն ու սլքտուտակներ,
Շոգեմուրճը հպարտ թնդաց
Ու որոտաց՝ դեռ չեմ յոգնել, դեռ չեմ յոգնել:

Նրան խմբով ձայնակցեցին
Չարաճճի հազար մուրճեր.
Ծլվլլալով զըրրնգացին,
Գլլկլլացին՝ որպէս ուրախ զեղձանիկներ:

Եւ այս ժխոր-համերգի մէջ
Մեծ բուրայից ժայթքեց ոստնում.
Այդ անհանգիստ կայծն էր անշէջ —
Առաւօտեան՝ նոր կեանքի երգն էր պատ-
րաստում:

Հ Ա Մ Ե Ր Գ

Երգենք, ասացին ճախարակները,
Մուխը չքանում, լոյսն է մօտենում.
Այս երգերի մէջ սիրտն է ամրանում,
Երգենք, մոռացւին ծանր հոգսերը:

— Կացէք մի վայրկեան, — շնչաց կաթսան, —
Ազգանշան տամ՝ երգեցէք յետոյ.
Եւ շոգի հանեց իր խողովակից
Ու մի գիւ սուլոց թողեց երակից:

Նրա սուր կոշից անիւը հսկայ
Ծոյլ, քնաթաթախ շարժումի ընկաւ.
Իսկ իր ետքից էլ գլանակները,
Աշխոյժ հոլերն ու ճախարակները:

Եւ խիստ, համաշափ շեշտ ու թափի մէջ
Լաւում էր խրոխտ, ներշնչւած մի երգ.
Մեքենավարն էր, աշխատանքի հետ
Ուրախ, եռանդուն կազմել էր համերգ:

ԴԱՐԲՆԻ ԵՐԳԸ

Զարկ, զարկ, ընկեր, մեզ բազմ կռենք —
Թող դողդողայ մեծ սալը.

Շանթի տարափ մեր շուրջ փռենք —
Լուսաւորւի աշխարհը:

Մենք բնութեան առողջ զաւակ՝
Քրտինք հեղենք — սև արիւն,
Զլուտ բազկով ճարենք վաստակ —
Մօհտաջ չլինենք թշնամուն:

Զարկ, զարկ, ընկեր, էլ կանգ չառնենք,
Մօտ է ահա լաւ օրը...
Այնպէս թափով սալին զարնենք,
Որ դողդողայ աշխարհը...

ՀԵՒՈՒՄ ԷՔ ՈՒ ՏՆՔՈՒՄ...

Հեռւմ էք ու տնքում, հառաչում ու լացում,
Սև հողի շերտերի — հանքերի տակ տքնում.
Իմ երգի հերոսներ — տանջանքի մարմնացում —
... Որ երբէք չէք յոգնում, չէք յոգնում...

Երկաթն է գալարւում ձեր ջղոտ ձեռքերում,
Պողպատը խոնարհւում, դողդողում ու կքւում,
Աշխարհիս ծանրանքը ձեր սրտում, ձեր հոգում —
... Եւ սակայն չէք յոգնում, չէք յոգնում...

Նոր Կեանքի արշալոյս, Նոր Ուղի հարթողներ,
Միշտ շարժո՛ւն, ստեղծո՛ղ, յարաճո՛ւն, աննկո՛ւն.
Աշխարքիս զարդարանք, հիացքի կոթողներ —
... Որ երբէք չէք յոգնում, չէք յոգնում...

«ՆՈՐ ԱՌԱԻՑ» պօեմից

(Հասում)

VII.

Գնանք գործարան...

Բայց լսիր ասեմ, սիրելի ընկեր,

Որ չկան այնտեղ ծառ ու ծաղիկներ,

Բաղեղ ու խոտեր,

Հաւքերի նւագ, գուլ-գուլ աղբիւրներ,

Եւ ոչ ալ վարդեր.

Ձեռ տեսնիլ այնտեղ լուսնեակ գիշերի

Լուսաշաղ ամպեր,

Ոչ էլ սիրահար ջահէլ արևի

Կրքոտ համբոյրներ.

Այնտեղ ծառի տեղ ցցւած են խրոխտ

Երկաթի սիւներ,

Բաղեղ խոտի տեղ ցանցերի փշոտ

Պողպատի լարեր

Գեղախօս թռչնոց երգի փոխարէն

Կրլսես այնտեղ

Ճախարակների ռնգային որոտ

Եւ խենթ փոկերի համերգը անդ.

Այնտեղ խեղդւում են շոգու ամպերէն,

Պաղ աղբիւրի տեղ քրտինք ամեն օր,

Վարդի փոխարէն

Ծորում, քամւում է արիւն սրտերէն
 Եւ շուրջի բոլոր
 Շոխնդ ու ժխոր...
 Կրտսեանես ինչպէս թանձրացած մխով
 Ծխնելոյցները
 Երկինք են ցցել ազահ երախով
 Մբոտ պնշերը,
 Կարծես հրաշունչ վիշապի նման
 Ուզում են շնչել
 Ու իրենց քարշել
 Անհուն բարձունքից փայլուն աստղերը,
 Որ նրանց թաղեն մշուշ-ծխի մէջ:
 Երտեանես շարւած սգաւոր ու խեղճ
 Արհեստանոցի աղիւս-պատերը
 Խոնաւ ու թաց-թաց,
 Կարծես բանւորի քրտինքով թրջւած .

VIII.

Եւ դու կրմանես այն դորձարանի
 Կամարների տակ,
 Որտեղ ետում է թափով աշխատանք,
 Կրտսեանես այնտեղ արհեստանոցի
 Հարազատ զաւակ կաղնի բանւորին,
 Կարծես կարիքը նստել է նրա
 Կորացած մէջքին:
 Ախ, շատ եմ տեսել նրան, իմ բնկեր,
 Սկացած երես, ծխի մէջ կորած,
 Ու դեռ հասակը երեսուն չառած՝
 Կամ մեքենան է ճխլում իր թաթում,

Ոտքերը փշրում, բազուկը հատում,
 Կամ ալ հեղուկը այրում, փոթոթում:
 Եւ տեսայ նրան, սիրելի ընկեր,

Մի մթին գիշեր

Քուրան էր վառւում, փնշում կատաղած
 Ամեն անկիւնից որպէս վիշապներ,
 Կարմիր կրակը լեզուներ հանած՝
 Օդը լիզելով երկաթն էր ծամում,

Ծուփ. ծուփ շիկանում,

Եւ նրա գիմաց դարբինը կանգնած,
 Ալ բոցի գոյնից թափ, եռանդ առած՝
 Չորցած մատներով երկաթն էր կռում
 Եւ պողպատ մէջքով յամառին ծռում,

Կռում ու կռում...

Եւ միշտ մի նոր ձև, մի կեանք չէր տալիս
 Անշունչ մետաղին—չէր հանգստանում:
 Եւ խորհում էի... ահա թէ ուր է

Չգտում բանուորի ստեղծող ոգին,
 Ահա թէ ինչու կարմիր ալ գոյնը
 Նա սիրեց այնպէս խանդաղատապին.

Ու թէև կաթ-կաթ քրտինք է ծորում

Մրոտ ճակատից,

Բայց էլի մի գործ, մի իր է ձուլում

Անշունչ երկաթից.

Մի գործ հոյակապ,

Որով կոփւում է իր կամքը երկաթ,

Մնւում ու բովւում հաւատքն անյաղթ:

Մի ուրիշ անգամ այդ տխրաններին

Եւ տեսայ, ընկեր, մեծ ձուլարանում.

Գոյլեր ու ձողեր ձեռքերը առած՝
 Եռուն հնոցի շուրջը բոլորած՝
 Թուջ էին հալում:
 Կաթսան ամենի կարմրել էր, փափկել,
 Ուղում էր պայթել...
 Եւ ահա մէկը անվեհերներից
 Սուր ձողը ձեռքում
 Կաթսայի կուրծքն է զայրոյթով մխում,
 Երակը խայթում:
 Կարմիր հալոցքը արիւնի նման
 Վիժում է ուժգին,
 Կարծես յոխորում կլանել նրան,
 Ով որ խիզախեց վերք տալ իր կրծքին.
 Բայց բանուորը քաջ սովոր է նրան,
 Ծաղրում է, հեգնում ջեռուն հեղուկին.
 Հալոցքի մէջ է սնւել, մեծացել
 Նրա յաղթ հողին:

XI

Այդպէս շարժւելուն նրանք միշտ սովոր,
 Այդպէս անհանգիստ, եռուն ամեն օր
 Գալիս են անվերջ՝
 Հազարը մէկի պէս, մէկը՝ հազարի
 Մի ակիքից յետ՝ բիւրաւոր ակիք
 Ձուլում է ես-ը հօր մենք-ի մէջ
 Եւ մեռած կեանքի յուզում փոթորիկ:
 Նրանք գալիս են արդարութիւնը
 Ուսուցանելու,

Նրանք պայքարում ողջ մարդկութեանը
Հանգիստ բերելու,

Նրանք տանջւում են ոչ ինձ, քեզ, միւսի,
Զորքորդի համար,

Նրանք մեռնում են ինձ, քեզ, երրորդի—
Շատերի համար,

Եւ հսկայական մի ցաւով տարւած
Զգտում են առաջ, անցնում խութերից
Եւ սիրտն է թնդում այդ միութիւնից,
Տես, այդ նրանք են, ուր ամեն մէկը
Մի քար է քաշում մրջիւնի նման
Ապագայ շէնքի կռելու հիմքը,
Ու երբ տեսնում է պատերը ելան,
Ելան բարձրացան և գործն է կենդան՝
Ոգեփրւում է առիւծի նման,

Գնանք գործարան,

Հոգսի, կարիքի, քաղց ու տանջանքի
Այդ շտեմարան.

Այնտեղ կը տեսնես զրկանքի որդուն,
Ուր ինքն աշխատում, ուրիշն է ուտում.
Այնտեղ կարող ես հասկանալ մարդուն,
Լանալ վէրքեր սրտիդ արիւնով,
Հրեշտակային այդ բարի գէմքով,
Քնքոյշ, նրբազգաց կանացի հոգով
Այնտեղ կարող ես ցաւեր ամօքել
Եւ վհատեալի սիրտը բորբոքել,
Որ լքման ժամին

Վշտին դիմանալ նա կարողանայ,
Մինչ մի լաւ օրի նա կրմօտենայ.
Բօտեցիր նրան, ա՛յ իմ սիրելի,
Տանջւիր նոյն ցաւով.
Նա՛ ով շատ տանջւում
Ամենից լաւ է կեանքը հասկանում...

ՓՈԹՈՐԿԻ ԵՐԳԸ

(Հասցում «ԿԱՐՄԻՐ ԱԼԻՔ» պոեմից)

Մտայ աշտակ փոթորկելու ձեր սրտերը,
Վրդովելու ձեր անդորրը խաղաղ կեանքի.
Մտայ աշտակ սասանելու փուռ հիմքերը
Նեխում ու դարձ ձեր հին շէնքի:

Դէ՛հ, վեր կացէք, ով բնած է մեռածի պէս,
Ով չէ ուզում, որ կուլ գնայ այս հոսանքին.
Դէ՛հ, վեր կացէք, ով ուժ ու թափ ունի ինձ պէս,
Ով չէ ուզում կեանքը զոհել Մեծ փորձանքին:

Լսում էք դուք, ահա աշտակ որոտն է հաս
Իր սուր լիզը երկրի կրծքին մխում թափով.
Ցասումով լի երկնած ոգու վրէժն է այս
Երկնած ցաւով ու սարսափով:

Դէ՛հ, վեր կացէք, ով բնած է մեռածի պէս,
Ով չէ ուզում, որ կուլ գնայ այս հոսանքին.
Հէ՛յ, վեր կացէք, ով ոյժ ու թափ ունի ինձ պէս
Եւ ծով կարօտ՝ ալցի գալու Նոր Աշխարհին:

Է Տ Ա Պ Ը

(ՀԱՅՏԼԱԾ «ԿԱՐՈՒՄԻՐ ԱԼԻՔ» պօետից)

Թե-թեի կապւած, կող-կողի հպած
 Եւ քայլում էին, և՛ նայում առաջ...
 Ամառ էր օրը, փոշու մէջ խեղդւած՝
 Բայց խրոխտ ու յաղթ՝ և՛ քայլում էին,
 Եւ նայում առաջ:

Եւ կայսրներով քրտինք էր ծորում
 Բաց ճակատներից, պարանոցներից,
 Եւ տապ հողի մէջ ծաղիկ էր ծլում
 Ամեն մի կաթիլ գետին գլորւող
 Քրտինք-գոհարից

Շատ գնացին, քիչ՝ հոգարտ, չպարտւած՝
 Նրանց կրծքերից չլսեց հառաչ.
 Վերջը կանգ առան Մեծ լեռան դիմաց,
 Բայց նրանք զարձեալ կարմիր ալիքով
 Սուրում են առաջ...

ՀԱՏԻԱՍԹԱՆԾ

«ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ» պօեմից

IV.

Եւ ես հէքեաթի շեմքին խոնարհած՝
 Հիանում եմ լոկ այս նոր աշխարհով,
 Մի աշխարհ չքնաղ, որ ալիք առած՝
 Ծփում է, շարժւում, որպէս եռուն ծով.
 — Է՛յ, հազար, հազար աւտօմորիներ,
 Որ այդպէս արագ թռչում էք, սլանում,
 Ո՛ւմ էք պատկանում.

— Հանրապետութեան...

— Է՛յ, հազար-հազար լոյսեր էլեքտրեան,
 Որ զիշերները արեւ էք վառում,
 Ո՛ւմ էք պատկանում.

— Հաւասարութեան...

— Եւ դուք, աշխարհի գեղեցկուհիներ —
 Յաղթ մեքենաներ ու զործարաններ —
 Որ բար ու հողից բարիք էք ծնում,
 Ո՛ւմ էք պատկանում.

— Բանւոր մարդկութեան...

— Դուք նաւեր, ջրեր, երկաթուղիներ,
 Հանքեր ու ցանքեր ազատ աշխարհում,
 Ո՛ւմ էք պատկանում.

— Հանձնր մարդկութեան...

— Համայնաբաններ, աստղեկայաններ,
 Չքնաղ թատրոններ, հանճարի տներ,

Որ այս հեքեաթի պարծանքն էք կազմում,
Ո՛ւմ էք պատկանում.

— Մէկին, ամենքին — իրար հաւասար —
Ուր հազարն է մէկ՝ և մէկը՝ հազար:

Մ.

Տեսել էք, արդեօր, վաղ արշալուսին
Նորածին կանաչ ցօղր երեսին,
Կամ ծով-եթերում լուսաշաղ ամպեր,
Անրիծ, անաղարտ, ինչպէս կարասներ-
Կանաչների մէջ և վարդերի մէջ
Ես տեսայ այստեղ մի աւան սիրուն,
Քաղաքից հեռու շարէշար անվերջ
Միայնակ աներ — շուրջը ողջ գարուն:
Տները այստեղ բերեղից է ողջ,
Հոյլերի հեղեղ, արևն ընտանի,
Այստեղ ծլում է մի սերունդ առողջ
Ինչ մանուկների.

Ինչպէս միաձև ու պարզ են հագնւած
Այս գաւազները նորեկ Աշխարհի,
Եւ ինչպէս սիրով և ինչպէս ազատ,
Աղջիկ ու տղայ իրար հարազատ,
Կարծես ամենքը մի մօրից ծնւած,
Մի օր մեծացած ու մի տեղ սնւած,
Թաղում են կայտառ, ծրվում սրտանց,
Նախանձ, չարութիւն օտար է նրանց.
Երգում են, որպէս գարնան թռչուններ,
Ոչ ոք նրանցից հոգս ու ցաւ չունէ...

Սակայն ինչո՞ւ այս դեղ ծաղկանոցում —

Բնութեան ծոցում —

Տեղ-տեղ փթթել են ծաղիկ հասակներ

Պատանիների.

Ծաղիկ հասակներ, ինչպէս սրահներ,

Որ շուք են տալիս դաշտերի միջին

Թաւիշ կանաչին.

Ուզեր են սրանք, ինչո՞ւ են այստեղ,

Այս մանկանց միջին.

— Նորեկ Աշխարհի օղակներն են այն —

Համերաշխութեան,

Որ ամեն անգամ իրենց հմտութեամբ

Օգնեն, աջակցեն դեռ ես անփորձ

Այս մանուկներին.

Օգնեն, աջակցեն և ուսուցանեն

Մէկը ամենքին,

Որ այս հասակից մատաղ սրտի մէջ

Հաւատարմութեան և եղբայրութեան

Զարգանայ օգին:

VI.

Ահա և նրանք՝ գործարանները

Նոր սերունդներին,

Ահա և նրանք՝ ստեղծողները

Այս Նոր Աշխարհի.

Հոյակապ, սիրուն, ողջը տպակեայ —

Լոյսերի աղբիւր,

Յատակը յգիւն, հարթ, ճենապակեայ,

Օղբ համասփիւռ.

Մտել եմ նրա կամարէ դո՛նով—
 Նման տաճարի,
 Այստեղ է ծնւել, այստեղ սաւառնում
 Ոգին հանճարի...
 Ահա և նրանք ճախարակները
 Զուգահեռ շարքով,
 Որպէս տիտաններ՝ մարմար հիմքերին
 Բազմել են կարգով.
 Գործում են թափով, մրրկում արագ,
 Տենդային հեքով
 Եւ լսելիքդ շոյում միանւազ
 Յաղթական երգով.
 Այստեղ չէ լսում առաջւայ նման
 Շոինդ ու շառաշ,
 Ողջը խոնարհւել, ողջը զսպւել է
 Հանճարի առաջ.
 Եւ մարդու համար մեքենան անսաս
 Մի զսպւած դազան,
 Որ ինչ ուղղութիւն և ինչ ընթացք տաս՝
 Կրլսի անձայն:
 Օ, գիտակցութիւն,
 Որ խենթ մեքենան
 Դարձել է խոհուն ընկերը մարդկան:
 —Ներդաշնակութիւն,
 Որ աշխատանքի ժամերին անգամ
 Լարւած ջգերին հանգիստ է շնչում,
 —Զորս ժամ աշխատանք,
 Ուր մարդն է խոյում յաղթանքից յաղթանք.
 —Հաւասարութիւն,

Որ այս համերաշխ աշխատանքներից
Օգտուում է համայն հասարակութիւն,
Ապրում իրենի, ընկերի համար —

Իրար հաւասար,

Ուր հազարն է մէկ և մէկը հազար:

VII.

Բարդ մեքենայի խոնարհ սպասում
Բանւորն է կանգնել
Եւ հում նիւթերից թելեր է հիւսում —
Ձիւների լեռներ.

Մի բոպէ, վայրկեան, մի արագ պտոյտ
Եւ հիւսերը այն՝

Այլ մեքենայի տեսնում ես կոյտ-կոյտ
Ուսերը ելան.

Ճարպիկ մեքենան բերանն է առնում
Թելերի խուրձեր,

Ծամում, կլանում և կրճբից հանում
Պատրաստի գործեր.

Նրա հարեան մեքենայի ճաղն
Վրայ է հասնում,

Եւ քուլա-քուլա գործւածքը շարմաղ
Ծալում ու դարսում.

Ծալում, փաթաթում քաթանի հակեր
Պողպատ մատներով,

Եւ շտապ հասցնում այլ բաժանմունքներ
Վազօնետներով...

Այստեղ է ահա, որ կեանք է առել
Մի ուրիշ աշխարհ,

Գործում են հազար ժիր մեքենաներ —
 Մեղուների շարք,
 Եւ ամեն մէկը ճերմակեղէնի
 Մի մասն է ձեռւմ,
 Կարում ու հարթում խելացի, զգաստ,
 Եւ՝ գործը պատրաստ
 Եւ աշխատանքը, որ բեռ էր առաջ,
 Զրկանք ու տանջանք՝
 Այժմ դարձել է նոր մարդու համար
 Հոգու դարձանք,
 Մարդ ու մեքենայ սիրով, համերաշխ
 Գործում են ուրախ,
 Կռում ու կոփում նոր սերունդների
 Ապագան չքնադ...
 Եւ այս ամենը դարձեալ իրենի —
 Ընկերի համար —
 Իրար հաւատար,
 Ուր հազարն է մէկ և մէկը՝ հազար

ԿԱՐՄԻՐ ԳԱՐՆԱՆ

—Ապրել...

—Ապրել միայն կարմիր գարնան,

երբ ջրերն են իրար խառնում —

գետեր գառնում,

երբ կանաչն է հասակ տանում —

փարթամանում

Ապրել միայն կարմիր գարնան:

—Կուռել...

—Կուռել միայն կարմիր գարնան,

երբ որոտն է ահեղ թնդում,

երբ կայծակն է երկինք քանդում,

Կոխների բացում քառս,

Տաքերքների խօլ ուկիրանոս:

—Մեռնել...

—Մեռնել միայն կարմիր գարնան,

երբ հեղեղն է լեռներ խոցում,

երբ սելառն է ուղի բացում,

Ինչ կայ անպէտք՝ տանում իր հետ,

—Անցած կեանքի էլ չկայ հետք...

ՄԱՔԱՌՄԱՆ ԺԱՄԻՆ

Մուրճը ձեռքներիդ մաքառման ժամին,
Որոտ ու թափով զարկեցէք սալին.

Առանց վարանձան, կայծակի նման
զարկեցէք արագ՝
Քանի ջեռուցած երկաթն է տաք-տաք:

Եւ վա՛յ է նրան, ով այս վեհ ժամին
Եւ կը վարանի, և կը թուլանայ.

Ով իր ձեռքերի կոշտերի վրայ
յոյս չի ունենայ:

Երկաթը շիկնած կը սառի այն ժամ,
Դէ՛հ, եկ ու նորից վառիր դու քուրան,
Նեախր զանգւածը, լարիր նորից ջանք,
որ յուզւի կրակ...

Ո՛հ, զարկէք, քանի երկաթն է տաք-տաք:

Մուրճը ձեռքներիդ պատրաստ միշտ մնայ,
Իսկ ով մաքառման դեռ չէ ընդունակ՝
Շարքերի միջից թո՛ղ անհետանայ.
Թոյլերի չէ տեղ, ոչ գործը կատակ...
Դէ՛հ, զարկէ՛նք, քանի երկաթն է տաք-տաք:

ՄԱՅԻՍ - ՄԷԿԵԱՆ ԵՐԳ

Գարնան անդրանիկ այս ուրախ օրին
Դուրս ելէք խումբ-խումբ, բանուոր ընկերներ,
Եւ ողջոյն տալով դաշտ ու ձորերին,
Երգէք ձեր աղատ, տօնական երգեր:

Գոռ արձագանքը ձեր յաղթ երգերի
Թող սարսափ ազդի թշնամու սրտին,
Թող ցնցի հոգին բռնաւորների,
Հանգիստը խլի ճնշող հարբստի:

Եւ թող խլանայ ձայնը բռնութեան —
Աղմուկ չըլսւի գործարաններից,
Այսօր մեր տօնն է վեհ զիսակցութեան —
Թող պայթի աղան յամառ գայրոյթից:

ԵՍ ՁԵՋ ԱՍՈՒՄ ԵՄ...

Ես ձեզ ասում եմ, կգայ այն օրը,
 երբ իրաւագուրկ ամեն մի բանւոր
 Իր աշխատանքի կդառնայ տէրը
 Ու ազատ, անհոգ կապրի բազմաւոր:

Նենգաւորների զմեղակ սրտից
 Կիրքը մարդկային կը կորչի անհետ,
 Կը լո՛ւի ես-ը շանթւած ամօթից
 Եւ գայն ու գառը կապրեն իրար հետ:

Ու էլ չի տիրիլ անարդ ստակը,
 Մարդուն մարդու դէմ չի գինիլ անվերջ,
 Ամբիոն կենի հալալ յաստակը,
 Իրար յօշոտող կռիւն կտայ վերջ:

Ես ձեզ ասում եմ... մօտ է այն օրը...
 Թո՛ղ ստրուկներին թւայ այդ երազ,
 Նրան կհասնի կուսոյ բանւորը —
 Մարանջօղներին է դա հէզ մուրադ:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ը

Ահա բաղաբը... հսկայ բուրգերի
մի զանգւած է այն,
Թէ՛ միապագայ պողպատից ձուլւած
լեռների շարան,
Ուր թրամների, հեռախօսների
ցանցերը անխոնջ
Շարժի են բերում, աղմկում կեանքի
երակները ողջ:

Ահա փողոցը... մեծ, երկնք ու լանջ —
դեռի է նման,
Ուր ոլորաներով ծփում է եռում
հոսանքը շարժման
Եւ ուր վիթխարի շէնքերը քարէ
երկնահուղ շարքով
հապույտ մի ճամպայ եզրիւ են վերից
անհուն լազուրքով:

Այստեղ ցուլի պէս բառանշում է, ահա,
կառքը ինքնաշարժ,
Այնտեղ աղմկում հանրակառքերը,
թրամները վարժ,

Սրանց արանքից ծիծեռնակի պէս
սուրում են ճարպիկ
Հեծանիւները՝ շալակն առած
կին, տղամարդիկ...

Եւ այս ամենը, և՛ կառք, և՛ թրամ
վազքով խուռներամ
Հզօր, դիւթական գաղանի մի ձեռքով
ալիքանման՝
Պտոյտ են գալիս, որպէս համաշափ
թէմպը սլաքի,
Ու չեն խանգարում թանչը քաղաքի,
հեքը քաղաքի:

Եւ զոհ է այստեղ մարդը այսօրւան —
ոյժի ու փառքի,
Որ այս ժխորում ծծում է առողջ
հիւթերը կեանքի,
Ծծում է, քամում բոյր ու հրապոյր,
յափրում, արբենում,
— Ու չէ՛ յագեցնում... ու չէ՛ յագեցնում...

Օ՛, այս խնճոյքի ոլորտումներին, լոյս փո-
ղոցներին հնչիւն երգերին
Անմաս է միայն ստեղծողն այն,

Որ շուք է տւել նրա վերամբարձ բաղմա-
յարկերին,
Ինքը մնացել մոռացւած, մենակ,
որպէս խորթ գաւակ:

Եւ բանակ դրած քաղաքածայրում —
որպէս գոռ ակիք,
Այստեղ ձուլւում է գործարաններում
սերունդը զակիք.
Օ, հեռեցէք նրա փոթորկող
սրտի բարախման,
Նա էլ իր խոհերն, իր յոյզերն ունի,
իր գեր-նպատակ,
Որի ծով-թափին չի դիմանալու
ոչ մի ամբարդակ ...

Փարիզ

Ս Է Յ Ֆ Ե Ր Ը

Դրամատան ներքին յարկում մռայլ ու դաժան,
 Ուր մտնելուց սառնութիւնն է երեսիդ զարկում,
 Արկղների կայ պողպատէ չորս պատէ շարան,
 Փանտ ու դաժան, մութ, անհամբոյր

Այն ներքին յարկում:

Պողպատէ այն արկղներում ոսկին է գնգում,
 Հազար միլիոն, միլիոն հազար դեղնազոյն ոսկին.
 Ո՛ւմ քրտինքն է, յ՛ւմ արիւնն է

Այնտեղ հեկեկում...

— Ամեն երկրի բանւոր մարդկանց

Եւ ամեն ազգի:

Շահագործող հարուստների թալաններն են այն,
 Որ բերել են զբամասուն պահ տալու այնտեղ.
 Անապահով է իրենց տուն — վախ կայ գողանան,
 Գողը գողից է վախենում տանը, ամեն տեղ:

Եւ ամեն օր խորհրդաւոր այս միջին յարկում
 Զոյգ բանալիքն են զըրնգում — իրար ստուգող.
 Գալիս, գնում երկու սեռից ոսկու հետ խաղում,
 Բերում, տանում, անհետանում —

Գող՝ ու սիրտը գող...

ՕՏԱՐՆ ՈՒ ՀԱՐԱԶԱՏԸ

Հետաքրքիր մարդուն մէկը
 պտուտ գալով շուկայում,
 Պահ մի կանգնեց խանութի մօտ
 արծաթագործ վարպետի.
 Այնտեղ մուրճի զարկերի տակ
 արծաթըն էր հեկեկում
 Եւ վարպետի ուժեղ ձեռքում
 գալարւելով, տափակւում:

Անցաւ մարդը մի այլ խանութ
 ու կանգ առաւ նրա մօտ.
 Ոսկերիչն էր թեթեւ մուրճով
 ոսկին ծեծում եռանդոտ.
 Նրա փափուկ զարկերի տակ
 համր, թեթեւ տնքալով,
 Փայլ ոսկին էր խուլ հառաչում,
 արտասուքը կուլ տալով:

Թողեց նրան, անցաւ մարդը,
 դարձնոցի մօտ կանգ առաւ,
 Ուր երկաթն էր կռանի տակ
 աղմկելով բողոքում.

Հսկայ թափով իրար յետքից
 հարւածելով մեծ մուրճը,
 Յորդ արցունքի — շանթի տարափ
 էր հեղեղում իր շուրջը:

Ու անցորդը դարձաւ նրան,
 այսպէս հարցրեց երկաթին.
 «Ասա, եղբայր, է՞ր արծաթը
 արտասուում է կամացուկ,
 Ոսկին՝ քնքոյշ այդ մետաղը,
 դիմանում է իր վշտին,
 Մինչ դու — կոպիտ, սե մետաղդ —
 այդպէս դժգոհ վիճակից՝
 Ասես ցաւդ ուժեղ լինի
 քնքոյշ ոսկի — արծաթից»:

— Այո, ճիշտ է քո ասածը,
 պատասխանեց երկաթը,
 Բայց զգում եմ աւելի ցաւ,
 քանց ոսկին ու արծաթը.
 Մինչդեռ նրանք ծեծկրւում են
 իրենց օտար մետաղից,
 Ես հարւածւում, մղկտում եմ
 իմ հարազատ եղբօրից.
 Չկայ մի բան այս աշխարհում,
 ազնիւ պարոն, ցաւալից,
 Քանց այն, երբ մարդ ծեծկրւում է
 իր սեպհական կտորից:

ԵՍ ԱՅՆ ԵՄ ՍԻՐՈՒՄ

Է՛ն որ կիսահալ սառույցի տակից
 Ժիր վտակներն են հե ի հե լողում,
 Է՛ն որ ձիւների վերջին հալոցքից
 Թաւիշ, աղւամաղ կանաչն է շողում,
 Է՛ն որ արևի կենսատու շողքից
 Գարնան առաջին ծաղիկն է ծլում
 Եւ մանուկի պէս արթնացած քնից
 Աչքերը ճմլում
 Ես ա՛յն եմ սիրում:

Է՛ն որ նայում ես սարերի լանջին
 Պուտերի խումբն է կարմրին տալիս,
 Լսում ես ջահէլ արտերի միջին
 Արտուտի ազատ կանչը թնդալիս,
 Եւ այդ յաղթական ցնծալի կանչին
 Տեսնում ես նորեկ ընկեր-թռչուններ
 Արձագանքում են, տալիս ողջոյններ
 Ազատ եթերում
 Ես ա՛յն եմ սիրում:

Է՛ն որ այդ սրտիդ գոհունակ ժամին
 Տեսնում ես մէկ էլ հիւսիսի կողին
 Շողաց մի փայլակ — հետքից էլ խրոխտ
 Հեռու ներդաշնակ մի անուշ որոտ,
 Ուր հողիդ նոյնպէս թնդում է, զգում,
 Որ այդ որոտից անձրև է գալու,
 Օղբ մաքրելու ու մեղ քերելու
 Յանկալի գարուն՝
 Հէնց այն եմ սիրում...

ՄԻԽԱ ՅԽԱԿԱՅԱ - ԻՆ

(Ն. Ա. Է. Բ.)

Կռկոններս էր, որ տւի այն ջահէլներին,
Այժմ էլ փռւած վարդս նւէր մեր ծերերին.
Ծերերին ժիր կեանքի կուռւմ բովւած շարքեր,
Որոնց գործը հիացք բերող մի հրաշք էր.

Կեանքը նրանք չդարձուցին հեշտուն վայելք,
Կեանքի ամեն ցանց ու հիւսքից դտան մի ելք.
Ու թէ այսօր բանւորն է իր տէրը օրի՝
Այդ էլ շնորհիւ մեր փորձւած ծեր առիւծների:

Նրանք նման հսկա կաղնու յաղթ գազաթին,
Նրանք նման հեղեղ բերող գարնան գետին,
Նրանց կեանքը չէր անխմատ ու անհամբոյր,
— Բուրող վարդը չորացած էլ տալիս է բոյր...

ԿՈՄՄՈՒՆԱՐԻ ՄԱՆԸ

(Ն. Շ.-ի յիշատակին)

Ծաղիկների մի մեծ դաշտ էր—

Կարմիր - կանաչ,

Որ փռւել էր աչքիս առաջ.

Տանում էին թաղելու մեր լաւ ընկերոջ,

Որ ընկել էր վառ հասակում ծաղիկ, բողբոջ:

Տխմար ու բուրբ այն դաշնակի

Սև գնդակն էր նրան շանթել...

Այն երաժիշտների հիմնն էր,

Ողողել էր պարզուն եթեր.

Եւ ալ, կարմիր դրօշներով

Ալ շիրիմը սլակի պէս շրջապատել:

Յանկարծ լսեց «Ինտերնացիոնալ»...

Եւ այդ խրոխտ երգի միջից

Կարծես ծլեց ջահէլ մի ձայն,

Նոյնքան հաստատ ու համոզուն,

Նոյնքան յստակ ու երազուն:

Նա ասում էր՝—նայէ՛ք սրա

Վեհ ճակատին. այս թարմ սպին

Փայլուն, կարմիր աստղի նման

Լոյս է տալիս ինչպէս արփին:

Մինչ տմարդի դաշնակն այն

Կարծել է թէ իր դաւադիր

Հարւածներով եթէ զարկեց կոմմունարին՝

Սև օր կապեց մեր լոյս օրին:

Բթամիտը կարծել է թէ մարդ սպանեց,

Քայց չիմացաւ, որ մի՛ մահով
 Հազարների ոտքի հանեց...
 Նզովք նրան, հէյ, ընկերներ,
 Մարդասպանին արհամարանք,
 Սրան թաղենք և ապա մեր
 Անշեղ գծած ճամպով գնանք...
 Ու որոտաց թաղման քայլերդ,
 Սրա ճառին յետևեց երգ.
 Տղամարդ, կին - կոմմունարներ
 Վառւած սրտով, ոնց հրկիզներ,
 Շիրմի հողում ցանում էին կուլի սերմեր.
 Մինչ ալ-կարմիր դրօշները
 Փրփռալով թեթև քամուց՝
 Կարծես նոյնպէս ճառում էին,
 Կարծես նոյնպէս երգում էին
 Խրոխտ ու վէս, խրոխտ ու վէս,
 Մարդ չեն կորցրել ջահէլ, կարծես:
 Եւ արեւ փայլուն կայտառ,
 Նոյնքան կարմիր, նոյնքան պայծառ,
 Իր երգովն էր ձուլւել մեղ հետ,
 Նա էլ կարծես դարձել պօէտ:
 Մի-մի բուռ հող ձեռքերս առած
 Լուռ ծածկեցինք նրա երես,
 Բռան հողով—ծաղիկ ցանած
 Ջահէլ-ջիւան կոմմունարի դամբարանին
 Ու... հեռացանք նոյնքան լուռ, վէս...

ԴԱՇՆԱԿԸ ԸՆԿԱԴ...

Դաշնակը ընկաւ... և բռնակալի դղեակը փլւեց,
 Նա՛ որ երեսուն և՛ աւել տարի հայ արիւն կլլեց,
 Նա՛ որ երեսուն և՛ աւել տարի չար ոգու նման
 Իր շուրջը փռեց մահ ու զերեզման:

Հալածեց թափը Մեծ գաղափարի—

Նորեկ Աշխարհի,

Բանաւերով ցանցեց նոր սերունդների

Երթը վիթխարի,

Ու վերջին ժամին, երբ մահն էր զգում՝

Ձեռքերը լաց կարմիր արիւնով կոմմունարներին:

Դաշնակը ընկաւ... տանում ենք հիմա

Նրան թաղելու.

Նրա գազաղը շինել ենք ահա

Յաղթ կամարներէ այն տախտակներից,

Որի տակերից

Երբեմն գոռոզ դաշնակն էր անցնում

Եւ մահ տարածում...

ՊՈՌՆԻԿՆ ՈՒ ԿՈՅՍԸ

(ԱԼԼԵԳՈՐԻԱ)

(Նւէր վրաց մենչեկներին)

Պոռնիկը մեղկ հանդիպելով մի օր կոյսին,
Ասաց, աղչի, շատ եմ լսել ես քո մասին.
Ապրում ես մէն, անմատչելի, հպարտի պէս,
Շորդ պատուած ինքդ էլ սոված աղքատի պէս:

Մինչ ահա, տես, գլխարկ ունիմ ես ջալլամի,
Փորս միշտ կուշտ, թըովում եմ, ինչպէս քամի.
Ամենայն օր գւարճանում, ուրախանում
Ազատ, անհոգ, բանկէտներում, թէ դուխանում:

Կրծքիս ոսկին, տես, այն Զօնիցն եմ ստացել,
Այս գոհարն էլ փախչող Հանսից ինձ մնացել.
Տաճիկ փաշան օր ու գիշեր տարել քէֆի,
Իտալացին զգեստ կարել ինձ շէյֆի:

Եւ կոյսը մեր պատասխանում է պոռնիկին.
Դեռ խօսում ես, չես ամաչում, լաշան դու կին,
Այն ում լինի, ծախւի քեզ պէս ամեն մէկին,
Որ չունենայ՝ և՛ զարդարանք, և՛ հացի գին:

Ես աղքատ եմ, շորս պատուած, ինքս էլ սոված,
Բայց մատներիս կոշտերովն եմ ապրել սովրած.
Իմ զրկանքը կը վերջանայ այսօրւանից,
Քոնը, թշնա, սկսւելու է հենց վաղւանից:

ԱՆՆՈՒՆ ԾԱԽԱԼՈՎ

(Պ. Վեյնբերգի)

Անհուն ծաւալով պարզեւ է իմ դէմ
Իմ հին բարեկամ — ծովը թախծադէմ.
Որպիսի կարող, հզօր, վիթխարի

Ոյժ կայ այդ անվերջ
Յաղթ, արքայական տարածութեան մէջ,
Ես եկայ այցի նրա գեղ ափին,
Տառապած, մաշւած, կրճքով փլատակ,
Կքւած թունալի կասկածանքների
Եւ իմ խորտակւած երազ-յոյսերի

Ծանր բեռան տակ,
Ես եկայ յայտնեմ անյատակ ծովին,
Որ վիճակիս հետ էլ չեմ բացում վէճ,
Որ էլ կուելու ոյժ չկայ իմ մէջ,
Եւ որ բաղդիս հետ նման անարգին,
Հաշուել եմ անդարձ...

Բայց երբ իմ դիմաց ծովը դողդողաց
Անհուն ծաւալով,

Եւ առիւծային անվեհեր թափով
Կոհակ ալիքներ խրոխտ համերգով
Երգեցին յանկարծ՝

Երգը քաջազօր վեհ ազատութեան,
Երգը ահարկու հսկայ բնութեան,
Որը կուելով տիրում է կեանքին՝

Փոթորկեց իսկոյն, թնդաց իմ հոգին.

Եւ այնպէս, ամօթ, ամօթ զգացի

Ինքս ինձանից—

Իմ յոգնածութեան, անմիտ վհատման,

Մարած աւիւնիս, լքումի համար՝

Որ ես դատեցի՝ մինչև գերեզման

Անհաշտ բաղդիս հետ կուել քաջաբար:

Թօթափեցի ես սթափւած նորից

Կործանիչ, դատարկ

Մեղկ փոքրոգութեան բեռը խայտառակ.

Եւ իմ թշնամուն յամառ ու անպարտ

Մարտի կոչեցի առաջւայ նման,

Որովստ ու հպարտ:

Իսկ ծովի փրփուր ժիր ալիքները

Զարթնումի ոգուն, ազատ բնութեան

Արձագանքելով,

Վազում են առաջ, յոխորտում թափով

Աւելի արագ, աւելի խիղախ—

Եւ զովքը կեանքի և ազատութեան

Երգում են անվախ...

ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐԻՆ

II.

Նման չեմ ես ձեր սիրելի պօռններին,
 Ձեր քուրմերին երգս օտար — մի խորթ հնչիւն.
 Ես չուզեցայ հաճոյանալ ձեր սրտերին,
 Այս առօրեայ, մեղկ ու թունոտ մղձաւանջում:

Ես երգեցի գործարանի սև աշխատանք,
 Եւ ճարճատուած պողպատ մէջքերն անիւի տակ.
 Ստեղծագործ հրաշքները կոշտ ձեռքերի,
 Յաղթանակող թափը նրանց վեհ պայքարի:

Սթափման երգ ես երգեցի լքւածներին,
 Եւ հրաւէր՝ պատրաստ լինել զարթնոց օրին.
 Ես երգեցի աշխարհ ցնցող խենթ-փոթորիկ,
 Որոտ ու շանթ տեղալուց յետ խաղաղ երկինք:

Եւ մարդկութեան հաւատալիքն ես երգեցի,
 Ծաղիկներով ողջ պսակւած մի մեծ երթի...
 Ես երգեցի հօրը հալող ժանտ բռնութեան
 Եւ հրապոյրը Նորեկ կեանքի գեղեցկութեան...

Ո՛չ, նման չեմ ձեր սիրելի պօռններին,
 Ձեր քուրմերին երգս օտար, մի խորթ հնչիւն.
 Ես չուզեցայ հաճոյանալ ձեր սրտերին,
 Այս առօրեայ մեղկ ու թունոտ մղձաւանջում:

ՔԻՉ ԷԼ ԴԻՄԱՆԱՆՔ...

Յանուն նորածին մեր ազատ կեանքի—
 Եւ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան—
 Քիչ էլ դիմանանք, քիչ էլ դիմանանք
 Սովի տանջանքին...

Քիչ էլ դիմանանք օձերի ջանքին,
 Որ խեղդում են մեզ սև օդակներով,
 Որ ուզում են մեզ սովաւան անել
 Շրջապատներով:

Քիչ էլ դիմանանք... մենք ինչ իմանանք,
 Վաղւան օրը մեզ չի՞ սղջունելու
 Խանդավառ յաղթի—նորածին կեանքի
 Աւետու ձներով:

Քիչ էլ դիմանանք...
 Հիմքերը ամուր, գիրքերը ամուր
 Պահենք մեր շէնքի,
 Որոնք ամբացան արիւն-քրաինքի
 Կարմիր շողախով կարմիր տարերքի:

Դիրքերը ամուր լինի ամենքի,
 Որ ապագային գալոց սերնդի
 Մենք չարժանանանք նգովք անէծքին:

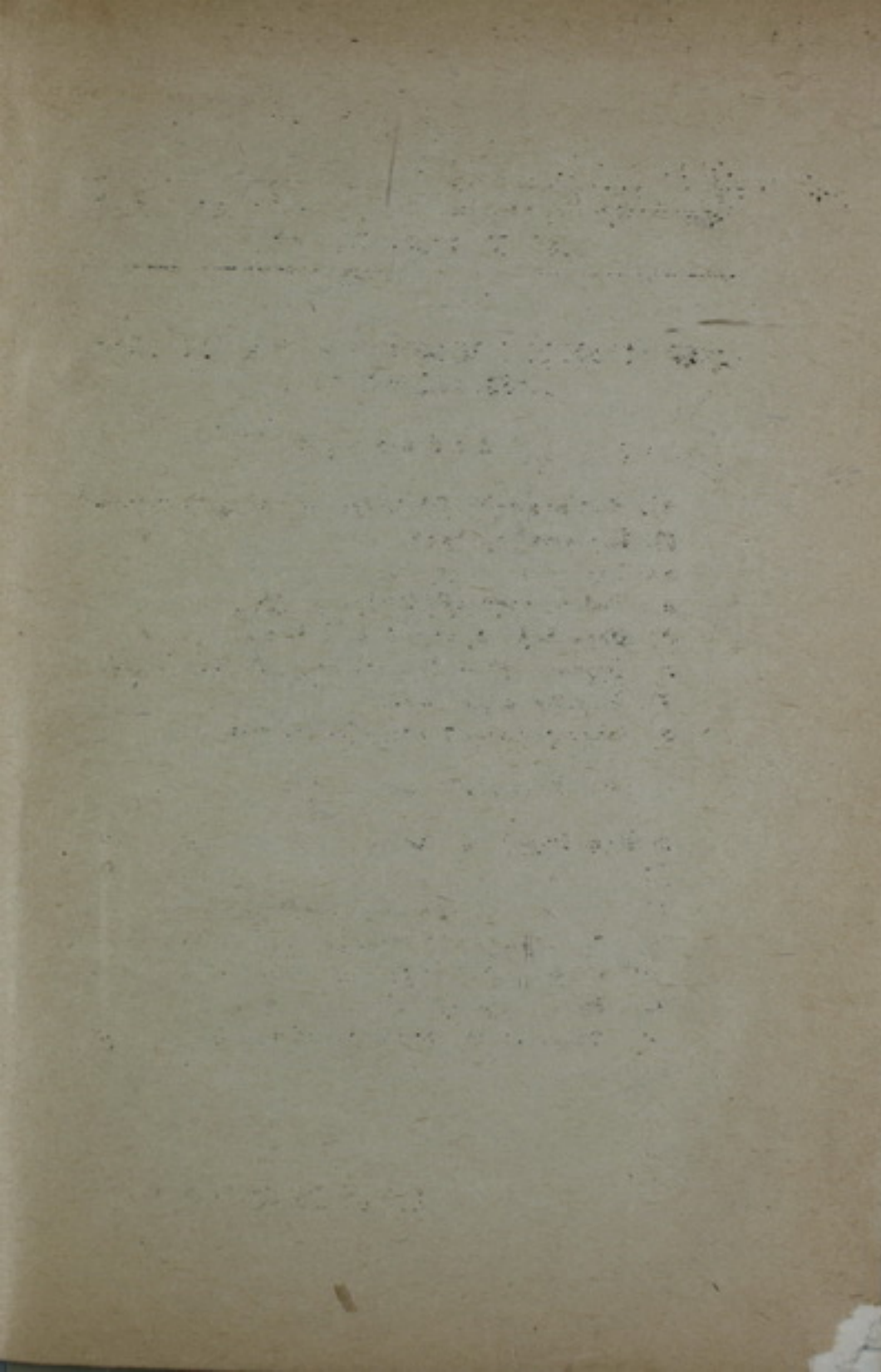
Յանուն նորածին մեր ազատ կեանքի
 Եւ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան՝
 Սովի տանջանքին քիչ էլ դիմանանք.
 Վաղը նոր արև մեզ պիտի ծագի,
 —Այդ շուտ կիմանանք:

Յ Ը Ն Կ

	Գրքի
Շրկու խօսք	2
Յեղափոխութիւն	5
Վ. Ի. Լենինին	8
Մարգարէ եմ ես...	9
Աւետեաց երկրին	11
Ստեփան Շահումեան	13
Մեռան՝ չկորան...	14
Քսան-վեց էին...	16
Նահատակները	18
Պահակը	19
Ամբոխն իմ աշխարհը	20
Աշխատանքի երգը	22
Լուսաբացին	23
Համերգ	24
Պարբնի երգը	25
Հետոմ էք ու տնքում	26
«Նոր առաւօտ» պօէմից	27
«Կարմիր ալիք» պօէմից	33
«Հաւասարութիւն» պօէմից	35
Կարմիր գարնան	41

Մաքառման ժամին	42
Մայիս-մէկեան երգ	43
Ես ձեզ ասում եմ...	44
Քաղաքը	45
Սէյֆերը	48
Օտարն ու հարազատը	49
Ես այն եմ սիրում	51
Միխայիլ Յիսակայա-ին	53
Կոմմունարի մահը	54
Դաշնակը ընկաւ	56
Պոռնիկն ու կոյսը	57
Անհուն ծաւալով	58
Ազգայիններին	60
Քիչ էլ դիմանանք	61

25 n

Վրաստանի Սոցիալիստ. Խորհրդ. Հանրապետութիւն
ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿ
ՕՐԻՆԱ

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ ԱՌԱՆՁԻՆ ԳՐԲԵՐՈՎ ՀԵՂԻ
ՀԵՏԵԻԵԱԼ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ի Ե Բ Գ Ո Ր Ո Յ Ե

- 1). Բանաստեղծութիւններ, ա. զիրք սպառւած
- 2). Աշխատանքի երգեր »
- 3). Նոր առաւօտ (պօէմ) »
- 4). Բանաստեղծութիւններ, բ. զիրք »
- 5). Յեղափոխ. երգեր, I և II հրատ. »
- 6). Յիշատակին—(Հաւատարմութիւն պօէմայով)
- 7). Կարմիր ալիք (պօէմ)
- 8). Յեղափոխական բեմ—(Ժողովածու)

Թ ա Ր Ղ Վ ա Ե ա Կ ա Ե

- 9). Ազա. Նեգրի, ա. պրակ սպառւած
- 10). » բ. » »
- 11). » II հրատարակութիւն »
- 12). Բանտրազարկի պօէզիայից, Ա. Գաւսել
- 13). Դիւթող հնչիւններ, զրամատ. էտիւդ
- 14). Երկու հէքեաթ, Մախիմ Գորկու
- 15). Գեղարուեստը կիանքի համար—Ա. Լուճաչար.

